

Kalecik'e Bağlı Bağcılıkla Uğraşan On Köyde Ekonomi Kurumu Açısından Modernleşme Eğilimleri

Gülşay ARIKAN*, Tuğça POYRAZ**

Özet

Araştırmanın amacı Kalecik'e bağılı satış amaçlı bağcılık yapılan on köyde ekonomik açıdan modernleşme eğilimlerinin saptanmasıdır. Çalışmada modernleşmenin öncelikle ekonomi alanında gerçekleşeceği varsayımından hareket edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, örneklem grubunu oluşturan ailelerin temel ekonomik faaliyeti olan bağcılıkla ilgili üretim ve pazarlama süreçleri ile bu süreçlerde karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Daha sonra ailelerin mülkiyet durumları, gelir düzeyleri, diğler tarımsal faaliyetleri, tüketim biçimleri gibi konular ele alınarak, ekonomi kurumundaki modernleşme eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada incelenen ekonomi kurumu, geleneksel-modern toplum dikotomisi içinde değıil, geleneksel ve modern toplumların özelliklerinin bir arada görüldüğü Lerner (1964: 47)'in "geçiş halinde toplum" kavramıyla açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Modernleşme, geleneksel toplum, modern toplum, geçiş halinde toplum, ekonomi kurumu.

Abstract

The aim of this study is to investigate the modernization trends in the economic life of ten villages subsisting on viniculture. The starting point of this study is the assumption that modernization is primarily realized in economic life. Within this context, first, the economic activity and production processes of families involved in viniculture and the problems they face in these processes have been analyzed. Then, the modernization trends in economic structure have been investigated through an analysis of the ownership status, income level, other agricultural activities, and consumption habits of these families. Within the framework of this study, economy as an institution will be treated in terms of Lerner's (1964: 47) concept of "transitional society" where the characteristics of traditional and modern societies exist side by side.

Key words: Modernization, traditional society, modern society, transitional society, economy as an institution

1. Giriş

Çevresindeki yerleşim yerlerinden 250-300 metre daha az rakıma sahip olan, bu nedenle mikro-klima özelliğı gösteren Kalecik İlçesi ve köyleri dünyada şarap üretilen en eski merkezlerden birini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip ve büyük miktarlarda üzüm üreten bir ülke olmasına rağmen, üretilen üzümün %2 gibi çok küçük bir

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

** Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran AB ülkelerinde %85, bağcılıkla uğraşan diğer ülkelerde ise ortalama %80 dolayındadır. Ülkemizde yetiştirilen üzüm çeşitleri 1000 civarında olmasına karşın, şarap üretiminde kullanılmaya uygun çeşit sayısı 35 civarında olup, kaliteli şarap üretimine uygun üzüm üretimi oldukça düşüktür (Gündüz 1998:2). Türkiye'de bağcılığın ekonomik değerinin artırılmasında kullanılan teknolojik yeniliklere rağmen, mevcut bağ işletmelerinin hem çok "küçük" olması ve "aile işletmesi" niteliğini taşıması, hem de modern telli terbiye usullerinin tamamen yaygınlaşmamış olması, üretimden yeteri kadar verim alınmasını engellemektedir. Öte yandan, bağcılık ülkemizde diğer bitki türlerinin yetiştirilmesi için uygun olmayan iklim ve toprak koşullarını en iyi şekilde değerlendirmede kullanılan bir tarımsal üretim biçimi olup, aynı zamanda yeni teknoloji ve tekniklerin de kullanılması ile çiftçilerimizin geçimine önemli derecede katkıda bulunan bir üretim şekline dönüşmüştür.

Çalışmada modernleşme kuramının, modernleşmenin zamanla bireysel ve toplumsal hayatın tüm alanlarını etkileyen eşgüdümlü bir süreç olduğu varsayımı kabul edilerek, araştırma köylerindeki bireysel ve kurumsal modernleşme eğilimleri saptanmaya çalışılacaktır. Çünkü tarımda modernleşmenin sağlanabilmesinin öncelikli koşulları arasında; modern kodlara içsel olarak hazır olan bireyler, bu bireylerin etkileşim halinde oldukları toplumsal kurumların modernleşme sürecine açık olması ve özel sektör ya da devlet kuruluşlarının bu konuda üreticilere destek vermesi sayılabilir.

Araştırmanın amacı, Kalecik'e bağlı on köyde satış amaçlı bağcılık yapılması nedeniyle bağcılık alanında görülen modernleşme eğilimlerinin; aile, eğitim, sağlık, siyaset, din ve ekonomi gibi toplumsal kurumları etkileyip etkilemediğini saptamak ve köylülerin temel sorunlarını belirlemektir. Araştırmanın aile, eğitim, sağlık, siyaset ve din kurumlarına ilişkin sonuçları ve köylülerin temel sorunları ilk makalede incelenmiştir¹. İlk makalenin devamı niteliğindeki bu makalede ise ekonomi kurumunda görülen modernleşme eğilimleri ve köylülerin ekonomi kurumu çerçevesindeki temel sorunları ele alınarak, sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

2.1. Kuramsal Çerçeve

Toplumların gelişmesini düz çizgisel biçimde ele alan modernleşme teorilerinin temel özelliklerinden birisi, toplumları geleneksel-modern ayrımına tabi tutmaları ve iki ögenin bir arada görüldüğü toplum tiplerini göz ardı etmeleridir. Modernleşme te-

¹ Bkz. H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1 Haziran 2005

orilerinin bu eksikliği “geçiş tipi toplum” (Lerner 1964) ya da “görel olarak modernleşmemiş ve görel olarak modernleşmiş toplum” (Levy 1996) kavramlarıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Modernleşme teorilerinde dikkat çeken bir başka nokta ise, modernleşme sürecinin tek faktöre dayalı olarak açıklanmaya çalışılmasıdır. Modernleşmenin özellikle teknoloji, sanayi ya da ekonomiye dayandırılarak tanımlanması yaygındır. Bu bağlamda, Rustow ve Black modernleşmeyi teknoloji faktörüne dayanarak tanımlarlar. Scarritt ve Suda da (Mehden 1986: 3) modernleşmeyi teknoloji temelli açıklarlar, ancak Scarritt tanımına teknolojik değişimin etkisini eklerken, Suda da tanımını ekonomik gelişmeye uyarlar. Levy ve Apter (Sarıbay 1985:13) gibi bir çok yazar ise, modernleşme kuramını sanayileşme olgusu temeline oturtmanın gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Modernleşmeyi birden fazla faktörle açıklayan Smelser (1964)’e göre, modernleşme sosyal ve kültürel yapının bütünü derinden etkileyen; teknolojik, tarımsal, ekonomik ve çevresel değişimleri ifade etmektedir. Smelser, sıraladığı dört özelliğin her toplumun kendi koşullarına göre değişik şekillerde gerçekleştirebileceğini ve gerçekleşme zamanlarının da eş zamanlı olmayabileceğini belirtmiştir. Böylece Smelser, modernleşme sürecini, hem birden fazla faktörle ilişki kurarak açıklamasıyla, hem de her toplumun kendi koşullarına göre sürecin her toplumda aynı çizgide ilerlemediğini belirtmesiyle geniş kapsamlı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda Smelser’ın açıklamaları, Levy ve Lerner’a benzer olarak geleneksel-modern toplum dikotomisinin aşılmasına katkıda bulunmuştur.

Her ne kadar geleneksel-modern toplum dikotomisi aşılsa da, toplumsal araştırmalarda halen geleneksel-modern toplum kavramlarından yararlanılmaktadır. Modernleşme teorileri çerçevesinde değerlendirilen ekonomi kurumu da bu açıdan düşünülmelidir. Modernleşme konusunda yapılan bazı çalışmalarda, geleneksel toplumlarda modernleşme yolunu açacak itici gücün, öncelikle ekonomik alanda olacağı varsayımından hareket edilmiştir.

Modernleşme ekonomi kurumu açısından ele alındığında, geleneksel ve modern toplumlar; uzmanlaşma, merkezileşme eğilimi, teknoloji seviyesi, üretim ve tüketim biçimi ile işgücü ve para piyasalarının gelişmesi gibi özelliklere göre farklılaşmaktadırlar.

Geleneksel toplumlarda ekonomi kurumu şu özellikleri göstermektedir: Tarım ve madencilik yaygındır, uzmanlaşma gelişmemiştir, aile ve akrabalık birimleri içinde gerçekleştirilen basit teknolojiye dayanan hane tipi tarımsal üretim görülmektedir. Üretim ve tüketim aynı sosyal çevre içerisinde gerçekleştirilir, gelir seviyesi ve

yaşam standardı düşüktür. Pazar sistemi gelişmemiştir ve paranın gücü en alt düzeydedir. Temel ekonomik problemler, akrabalık ve komşuluk ilişkileri içinde çözümlenmektedir.

Modern toplumlarda ise ekonomi kurumu şu özellikleri göstermektedir: Endüstri, ticaret ve hizmetler gibi ikincil ve üçüncül etkinlikler, tarım ve madencilik gibi birincil etkinliklerin önüne geçmiştir (Kongar 1995: 231-232). Uzmanlaşma gelişmiş ve ekonomik aktiviteler aile-topluluk kompleksinden çıkmıştır. Böylece kadın, çalışma yaşamında etkili olmaya başlamıştır. İleri teknolojinin kullanımıyla birlikte pazar sistemi gelişmiş, üretim ve tüketim birbirinden ayrılmıştır, gelir seviyesi yükselmiş ve tasarruf-yatırım düzeyi artmıştır. Temel ekonomik problemler bankalar, işçi birlikleri, hükümet düzenlemeleri, kooperatifler ve çok sayıdaki yeni kurum aracılığıyla çözümlenmektedir. Modern toplumlarda ekonomi kurumunun temel özelliklerinden bir diğeri ise, merkezileşme eğiliminin artmasıdır.

Barron (1997: 12-16), ekonomik modernleşmede merkezileşme eğilimini iki düşünce doğrultusunda ele almaktadır. Bu düşüncelerden ilki, bunu piyasa ekonomisinin yükselişine bağlı olarak; diğeri ise piyasa perspektifine ve sosyal perspektife bağlı olarak açıklamaktadır. Piyasa ekonomisinin yükselişi ile getirilen açıklama; piyasa ekonomisinin genişlemesi ile çiftçilerin üretim şekli ve miktarının değişmesi, fiyat dalgalanmalarından çok daha kolay etkilenebilmesi ve bütün bunların yanında, toplumdaki iletişimin ve ilişkilerin de değişmesini içerir. Piyasa baskısı, çiftçilerin işçileri, komşuları ve ülke insanları ile arasındaki geleneksel etkileşimi değiştirmiştir. Aynı zamanda çiftçi ile çalıştırdığı işçinin rollerinde olduğu gibi kadının rollerinde de değişim yaşanmıştır. Durum böyle olmasına rağmen yine de kırsal alanda bulunan pek çok çiftçi ailesinin, geleneksel değerleri ve yerel otoriteyi korudukları gözlenir. Zamanla bu ikisi iç içe geçmiş ve bir karışım oluşturmuştur. Çünkü çiftçiler yeni organizasyonları (üretici ve küçük işletmeci olarak) gerçekleştirirken bağımsızlık geleneğine ve tarımsal fundamentalizme güvenmektedir. Tüketim kültürünün ürünlerini (otomobil, radyo gibi) ve yeni teknolojileri kullanan çiftçiler, aynı zamanda yerelciliğin eski moda öğelerini ve komşuluğu da devam ettirmişlerdir. Bu, kent toplumunda baskın olan iki alternatif özelliği göstermektedir ki, bunlar kırsal kültür ve kent kültürüdür.

Barron'un açıklamaları, araştırmada kullandığımız "geçiş dönemi" kavramını destekler niteliktedir. Buna göre, bir yandan modern teknolojinin getirilerinden yararlanan çiftçi, diğer yandan geleneksel değerlerini sürdürmektedir. Bir başka deyişle, ekonomide yaşanan gelişmelere entegre olmaya çalışan çiftçiler, yerel ve geleneksel değerlerini de korumaktadırlar.

2.2. Kavramsal Çerçeve

2.2.1. Geleneksel ve Modern Toplular

Lerner, Eisenstadt, Huntington ve Black geleneksel toplum ve modern toplumun özelliklerini genel olarak şu şekilde birbirinden ayırmaktadırlar (Sarıbay 1985:46-47):

Geleneksel Toplular: Durağanlığın, tarım sektörüne dayalı bir iktisadi yapının, geçimlik ekonominin, ilkel düzeyde bir teknolojinin, çok düşük düzeyde okur-yazarlık oranının, düşük hayat standardının, düşük yatay ve dikey sosyal hareketliliğin egemen olduğu toplumdur. Geleneksel toplumlarda işlevsel belirliliği olan kurumlar yerine, daha çok yüz yüze ilişkilerin hakim olduğu toplumsal hayat söz konusudur; yasa ve kurallardan çok gelenek ve göreneklerin hakim olduğu bir yönetim yapısı vardır. Aynı zamanda geleneksel toplumlar, kaderci zihniyet ve kalıtımın hakim olduğu bir kültürel sistem ile dindarlık ve ailelerin egemen olduğu şahsileştirilmiş politik sistem ile karakterize edilir.

Modern Toplular: Sanayileşme ve kentleşmenin, yatay ve dikey sosyal hareketliliğin, okur-yazarlık oranının ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu, haberleşme olanaklarının etkin ve yaygın olduğu, sosyal ve siyasal yapıda kurumlaşmanın arttığı, yönetimde görevlerin siyasal olarak farklılaştığı, demokratikleşmenin arttığı ve laikleşmenin kültürel, sosyal ve siyasal yapıda yaygınlaştığı, kitlelerin artan şekilde yönetime katıldığı toplumdur.

2.2.2. Geçiş Halinde Toplum

Geleneksel-modern şeklindeki ikili toplum sınıflandırmasını “geçiş halinde toplum” kavramıyla yumuşatan Lerner (1964), değişimin derecesini göz önüne alarak topluları; geleneksel, geçişli ve modern toplumlar olmak üzere üçe ayırmaktadır. Ona göre geleneksel toplumlar ile modern toplumlar değişimin en az ve en çok olduğu uçları temsil ederken, geçiş tipi toplumlar her iki ucun etkisi altında fakat, modern gelişmeye yönelmiş oluşumları temsil etmektedirler. Lerner (1964: 111) geçiş tipi topluma örnek olarak Türkiye’yi vermiştir. Ona göre Türkiye, Batı toplumlarına göre henüz modern bir toplum olmayıp, geleneksel ve modern olmak üzere her iki yapıyı da bir arada bulunduran bir özelliğe sahiptir.

Huntington (1967: 84), Özen (1991: 19), Tütengil (1980: 146), Oskay (1983: 31) ve Dönmezer (1984: 173) gibi yazarlar da geçiş toplumuna yakın açıklamalar yapmışlardır.

3. Hipotezler

Burada ilk makaleden farklı olarak sadece ekonomi kurumu ile ilgili hipotezlere yer verilmiştir:

- Eğitim düzeyi ile borç alınan yer arasında ilişki vardır.
- Yıllık gelir düzeyi ile borç alınan yer arasında ilişki vardır.
- Yıllık gelir düzeyi ile dayanıklı tüketim mallarına sahip olma arasında ilişki vardır.

4. Metod ve Teknikler

Çalışma, kullanılan kuramsal çerçeve ve araştırma problemine uygun olarak uygulamalı sosyolojik esaslarda yürütülmüştür. Geleneksel ve modern unsurların saptanması, varolan durumun tespit edilmesi ve sorunların ortaya çıkarılması açısından durum saptayıcı; modernleşme üzerinde etkili olan unsurları arama açısından ise ilişki arayıcı bir araştırmadır.

4.1. Evren ve Örneklem

İlçe Tarım Müdürlüğü'nden Kalecik'e bağlı 50 adet köy olduğu, üzüm üreticiliği bakımından köylerin dört bölgeye ayrıldığı öğrenilmiştir. Buna göre bağcılığın yapıldığı dört bölgeyi oluşturan 25 köy araştırmanın evrenini oluştururken, yoğun olarak satış amaçlı bağcılık yapılan on köy (Gümüşpınar, Gökdere, Uyurca, Alibeyli, Buğra, Akkuzulu, Gökçeören, Satılar, Kınık ve Çandır) örneklem grubu olarak seçilmiştir.

4.2. Veri Toplama Teknikleri

Kalecik'te bağcılıkla uğraşan köylerde modernleşme eğilimlerini ele alan çalışmada; kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulmasında yazılı literatüre başvurulmuş; uygulama aşamasında ise nicel verilerin toplanması için üzüm üreticilerine "hane reisi ve eşi anketi", nitel verilerin toplanması için ise köy muhtarlarına yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmış ve gözlem tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın birincil temel bilgileri ağırlıklı olarak anket yolu ile elde edilmiştir. Hane reisi ve eşi anketi; 89 tanesi kapalı uçlu, 13 tanesi açık uçlu olmak üzere toplam 102 sorudan oluşmaktadır.

4.3. Veri Analizi Teknikleri

Araştırmadan elde edilen ham veriler, öncelikle SPSS programına girilerek frekans (f) ve yüzde (%) tabloları oluşturulmuş; örneklemin genel özellikleri tek ve iki yönlü tablolar halinde gösterilmiştir. Daha sonra araştırmanın amacına göre çapraz tablolar oluşturularak bazı değişkenler arasındaki ilişkiler yüzde oranları bakımından yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan bağımsız ve bağımlı değişkenlerin X^2 analizleri yapılmıştır. Grup ortalamaları arasındaki anlamlılık düzeyi 0,05 üzerinden sınanmıştır.

5. Türkiye’de Bağcılık Alanında Karşılaşılan Sorunlar

5.1. Üretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Ülkemizde bağcılıkla ilgili sorunların başında, istenilen miktar ve kalitede şaraplık üzüm çeşitlerinin bulunmaması gelmektedir. Bazı üreticilerin daha düşük kalitede olmasına rağmen hem şaraplık, hem de diğer amaçlarla kullanılabilen üzüm yetiştirmeleri sektördeki kaliteli şaraplık üzüm bulabilme sorununu daha da arttırmıştır. Özel sektördeki bazı üreticilerin bağcılık alanına da yönelerek, kaliteli şaraplık üzüm yetiştirmeye başlamaları, bu sorunun çözümüne yönelik olumlu bir gelişme olmuştur.

Üretim sorunları arasında bağ virüsleri ve diğer zararlılarla mücadele ilacı, mücadele ilacının etkisi, fiyatı ve kullanım bilgisi sorunları ön sırada gelmektedir.

Üreticilerce sorun olarak dile getirilen diğer konular ise yeni tesis bağcılık materyali bulamamak, kredi yetersizliği ve gübreleme konusunda teknik bilgi yetersizliğidir (Şafak 1984: 175). Ayrıca üreticilerin bağ bölgelerine göre öncelikli üretmeleri öngörülen üzüm çeşitlerine yönelmemeleri de önemli bir sorundur (Gündüz 1998: 2).

Öte yandan İlder (1985: 75)’e göre, çekirdeksiz üzüm üreticiliğinde son yıllarda eskiden olduğu gibi, ucuz insan emeği bulmak olanaksızlaşmıştır. Dolayısıyla bu durum üzümün maliyetini yükseltmekte ve ihracatta rekabet şansımızı azaltmaktadır. Bu nedenle ihtiyaç duyulan işgücü sayısını sınırlandırabilmek amacıyla bağcılıkta mekanizasyona daha uygun olan telli terbiye sistemine geçme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

5.2. Üretim Sonrası Süreçte Karşılaşılan Sorunlar

Bağcıların üretim sonrası süreçte karşılaştığı sorunların başında üzüme verilen taban fiyatlarının düşük olması gelmekte, bu durum bağcılığı olumsuz yönde etkilemektedir; üreticiler daha iyi gelir getiren buğday, ayçiçeği, soğan gibi diğer tarımsal ürünleri yetiştirmeye yönelmektedirler (Bahar ve diğerleri 1998:371).

Bağcılık alanında yaşanan bir başka sorun, üzüm üretiminin gerçekleştiriliş biçimi ve süresine ilişkin yanlış uygulamaların, şarabın kalitesi üzerindeki olumsuz etkisidir. Kaliteli üzümlerin uygun olmayan zamanda hasadı, işleme aşamasına kadarki sürede üzümlerin gerektiği gibi stoklama ve taşıma işlemlerinin yapılmaması bu tarz yanlış uygulamalardandır. Ayrıca halen pek çok üreticinin, ekonomik değeri çok düşük olan üzüm üretimi yapmaları ve yaşanan bağları yenilememeleri de önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Gündüz 1998:2).

Bağcıların karşılaştığı sorunlardan bir diğeri ise pazarlamadır. Üzüm çeşitlerinin hem işlenmeden önce, hem de işlendikten sonraki pazarlama imkanlarını geliş-

tirecek ekonomik araştırmalarla sürekli iç ve dış etütler yapılmaması nedeniyle, Türkiye'de pazarlama sorunu günümüzde de önemini korumaktadır. Şafak (1984: 175)'a göre pazarlama sorunları yörelere, üzüm satışı yapan kişi ya da kurumlara ve değerlendirme biçimlerine göre değişmekle birlikte ortak sorun tüm yöreler için fiyat düşüklüğüdür. Kuru üzümde ortak sorun nakit sıkıntısı içinde olan üreticinin, ürünün bir kısmını taban fiyatının da altında özel sektöre satmaya zorunlu kılınması olarak gösterilmektedir. Şaraplık üzümde sorun, tüketim alımlarının çok yavaş yürümesinden; sofralık üzümde ise sorun, daha çok ambalaj kabı ve komisyonculardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Tarım Bakanlığı'nın tespitlerine göre üzümün dış pazarda rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen iki önemli faktör; üzümün kurutulması esnasında temizliğe gereken önemin verilmemesi ve hormon kullanılmasıdır.

Bağcılık, Türkiye ekonomisine oldukça önemli katkı sağlamaktadır. Çetin ve Tipi (1998: 175)'ye göre bu katkının önemli bir bölümü çekirdeksiz kuru üzüm üretimiyle gerçekleşmektedir. Bağcılığın Türkiye ekonomisine sağladığı bu katkının yaş üzüm ve şaraplık üzüm üretimiyle desteklenmesi gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla gerekli önlemler ve düzenlemeler olarak, yukarıda belirtilen sorunlar giderilmeli ve böylece bağcılığın yurt dışı pazarda rekabet gücü artırılmalıdır.

6. Bulguların Tartışılması ve Sonuç

6.1. Sosyo-Ekonomik Düzey İle İlgili Veriler

6.1.1. Temel Ekonomik Faaliyet Bağcılık

Bu başlık altında Kalecik kaymakamının; "Kalecik'teki ekonomik gelişmenin lokomotifliğini yapacak şey" olarak tanımladığı -araştırma köylerinde temel ekonomik faaliyet olan- "bağcılık" ile ilgili elde edilen veriler değerlendirilecektir. Burada ailelerin ne kadar süredir bağcılıkla uğraştıkları, sahip oldukları bağın kaç dönüm olduğu, elde ettikleri ürün miktarı, bağcılıktan elde ettikleri yıllık gelir, bağcılıkla yaşadıkları sorunlar, kimlerden teşvik gördükleri ve bağcılık ile ilgili yeni metodları deneme konusundaki tutumları ele alınmıştır.

"Ne kadar süredir bağcılık yapıyorsunuz?" sorusunu cevaplayan örneklem grubunun; %23'ü 5 yıldan az zamandır, %22'si 5-10 yıldır, %9'u 10-15 yıldır, %4'ü 15-20 yıldır, %42'si ise 20 yıldan fazla zamandır bağcılık yaptığı şeklinde cevap vermiştir. 5 yıldan az ve 5-10 yıldır cevabını verenlerin %45 gibi yüksek bir orana sahip olmasının nedeni, bölgedeki bağları kurutan filoksera hastalığından sonra çoğu ailenin bağcılığı bırakmasıdır. Ancak 1995 yılından itibaren Ankara Tarım İl Müdürlüğü tarafından, öncelik Kalecik ilçesinde olmak üzere, demonstrasyon nitelikli Kalecik Karası bağları tesis edilmesine ilişkin çalışmalar, buradaki çiftçilerin bu üzüm çeşidine ve bağcılığa olan ilgilerini giderek arttırmaktadır.

“Sahip olduğunuz bağ kaç dönümdür?” sorusuna cevap veren 101 bağcının %3’ü sahip olduğu bağın 1 dönümden az olduğunu, %41’i 1-5 dönüm, %23’ü 6-10 dönüm, %9’u 11-15 dönüm, %4’ü 16-20 dönüm, %8’i 20 dönümden fazla olduğunu belirtmiştir. Ayrıca deneklerin %12’si soruya kaç dönüm bağı olduğunu bilmediği şeklinde cevap vermiştir.

Örnekleme grubuna sahip oldukları bağdan elde ettikleri ürün miktarı sorulduğunda cevap veren 62 kişinin; %29’u 1 ton ve daha az, %18’i 1,5-2 ton, %8’i 2,5-3 ton, %6’sı 3,5-4 ton, %3’ü 5,5-6 ton, %10’u 6,5 ton ve daha fazla miktarda yıllık ürün aldıklarını belirtirken, %26’sı ise ne kadar ürün aldıklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bağcılarının yıllık üretim miktarının çok fazla olmaması, bağcılığa olan ilginin 1995 yılından itibaren artması ile ilişkilidir. Üzüm üretiminin fazla miktarda sağlanması ancak ilk beş yıldan sonra mümkün olabilmektedir. Bu nokta göz önüne alındığında, araştırma köylerindeki üzüm üretiminin ileride çok daha fazla olacağı beklenmektedir.

Bağcılıktan yaklaşık olarak ne kadar yıllık gelir elde ettikleri öğrenilmek istendiğinde; örnekleme grubunun bu konuda genellikle konuşmak istemedikleri ve verdikleri bilgilerin de doğruyu çok fazla yansıtmadığı yönünde izlenim edinilmiştir. Şöyle ki, yıllık gelirleri konusunda net rakam vermek istemeyen köylüler, “çok fazla bir şey kazanmıyoruz” ifadesinden sonra, oldukça düşük rakamlar telafuz etmişlerdir. Bu durum köylülerin toprak tapusuyla ilgili sorunları olduğu ve devletten maddi destek beklmeleri gibi nedenlerle açıklanabilir.

Aileler, köydeki diğer ailelere göre gelir durumlarını şu şekilde değerlendirmektedirler; ailelerin %53’ü köydeki diğer ailelere göre gelir durumlarını orta, %28’i iyi, %14’ü kötü, %4’ü çok iyi, %1’i ise çok kötü bulduklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %43’ü Türkiye’deki diğer ailelere göre gelir durumlarını orta seviyede bulduklarını, %32’si kötü, %19’u iyi, %5’i çok iyi ve %1’i çok kötü bulduklarını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi Türkiye’deki diğer ailelere göre gelirlerini orta seviyede bulanların oranı diğerlerinden yüksektir. Gelirlerinin çok iyi olduğunu söyleyen aileler ise %1 ile en düşük oranı oluşturmaktadır. Buna göre bağcı aileler, Türkiye’deki ailelere kıyasla gelirlerini düşük bulurken, köydeki ailelere kıyasla daha yüksek bulmaktadırlar.

Bağcılıkta yaşanan en önemli sorunun ne olduğu sorusunu cevaplayan 105 bağcıdan; %39’u bağcılıkta yaşadığı en önemli sorunun su yetersizliği, %31’i toprak yetersizliği, %15’i gübre yetersizliği, %8’i tarımsal araç-gereç eksikliği, %4’ü teknik bilgi yetersizliği, %2’si ilaç temini, %1’i ise pazarlama sorunu olduğunu ifade etmişlerdir. Bağcılık konusunda kimden teşvik gördüğü sorusunu cevaplayan 91 bağcının; %41’i bağcılık konusunda ailesinden teşvik gördüğünü, %18’i akraba, ta-

mıdık ve arkadaşlarından teşvik gördüğünü, %11'i ise devletten destek aldığı belirtmiştir. Ancak bağcıların %30'u bağcılık konusunda teşvik görmemiştir. Kredi alma oranının düşük olması ve köylülerin problemlerini kendi içlerinde çözmeye çalışmaları, araştırma köylerinde geleneksel değerlerin hala geçerli olduğunu göstermektedir.

“Bugüne kadar duymadığımız yeni üretim metotlarını size öğretseler davranışımız ne olur?” sorusunu cevaplayan örneklem grubunun %83'ü yeniliğe uyacağını, %11'i önceden denenmesini bekleyeceğini, %4'ü atadan-anadan gördüğünü yapacağını, %2'si konu komşuya bakacağını ifade etmişlerdir. Burada bağcıların %83 gibi yüksek bir oranının “yeniliğe uyayım” cevabını vermesi, modern insanın özelliklerine uymaktadır. Çünkü modern insan, yeni deneyimlere, fikir ve değişimlere açık olan insandır; bu açıklık özellikle psikolojik temelli içsel hazırlıktır. Kısaca örneklemnin büyük çoğunluğu üretim metodları konusundaki yeniliğe hazırdır.

Modernleşme konusunda yapılan bazı çalışmalarda, geleneksel toplumlarda modernleşme yolunu açacak itici gücün öncelikle ekonomik alanda olacağı varsayımından hareket edilmiştir. Bu anlamda kırsal kesimde modernleşmenin en önemli göstergelerinden birisi tarımda makineleşmedir. Ayrıca kullanılan yöntem ve tekniklere yönelik bilginin nereden edinildiği de bu göstergelerden bir başkasını oluşturmaktadır. Konuyla ilgili olarak örnekleme, “Bağcılık konusunda bilgilendirildiniz mi?” sorusu sorulduğunda, örneklemin %51'i bağcılıkla ilgili olarak bilgilendirildiği, %49'u ise bilgilendirilmediği şeklinde cevap vermiştir. Burada ortaya çıkan sonuç, daha verimli bir üretime ulaşabilmeleri için ailelerin bağcılık konusunda bilgilendirilmesi gerektiğidir.

Bağcılıkla ilgili bilgi aldığını ifade eden 51 bağcıya bilgi kaynakları sorulduğunda; bağcıların %27'si Tarım İl Müdürlüğü ziraat mühendislerinden, yine %27'si Kavaklıdere işletmelerinden, %22'si tecrübeli çiftçilerden, %12'si özel firmalardaki mühendislerden, %6'sı Ziraat Fakültesi Bağcılık Araştırma Enstitüsü'nden, %4'ü kitaplardan ve %2'si ise üniversite ve yüksekokuldan bilgi edindiğini belirtmiştir. Kalecik'te üreticilerin bağcılık konusunda bilgilendirilmeleri, hem filoksera hastalığı sonucu zarar gören bağların yeniden iyileştirilmesi, hem de bir üzüm çeşidi olarak Kalecik Karası'nın büyük bir değer taşıması ve bunun yeterli miktarda üretilmesi için bir gereklilik olarak ortaya çıkmış ve buna ilişkin olarak çeşitli merciler harekete geçmiştir. Bunlar arasında Tarım İl ve İlçe Müdürlüğü, Kalecik Kaymakamlığı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bağcılık Araştırma ve Uygulama İstasyonu, Işıklar Holding ve Kavaklıdere Şarap Fabrikası örnek olarak gösterilebilir. Köylülerle yapılan görüşmelerden Kavaklıdere Şarap Fabrikası'nın bağcılara zirai destek sağladığı, ne zaman

budama yapılacağına, ne zaman seyreltme yapılacağına, bağ bozumu zamanına, gerekli ilaçların temini ve zamanına karar verdiği öğrenilmiştir. Bu destek nedeniyle bağcılar daha kaliteli ürün almaktadırlar. Günümüzde üretici pazara gitmemekte, pazar üreticiye gelmektedir. Ancak bu karşılıklı ilişkide kurallar ve fiyatlar küçük üretici tarafından belirlenmemektedir. Fakat, sınırlı da olsa birkaç köyde profesyonel bağcılık yapanların bir kısmı, özellikle fabrikalar ile belli bir anlaşma yapmadıklarını ve kim daha fazla ücret verirse, ürünlerini ona sattıklarını belirtmişlerdir. Onlara göre anlaşma, pazarlık şanslarını düşürmekte ve ürünlerini daha düşük fiyatlara satmalarına neden olmaktadır.

6.1.2. Mülkiyet

Burada, bağcı ailelerinin oturdukları konutun kime ait olduğu, konutun sahip olduğu imkanlar, sahip oldukları toprak miktarı ve toprakların tapusunun kime ait olduğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Örnekleme grubunun %93'ü oturduğu evin kendisine ait olduğunu, %6'sı oturduğu evin akrabalarına ait olduğunu; kira ödemediğini, %1'i ise kirada oturduğunu belirtmiştir.

Çoğu (%64) kerpiçten yapılmış olan evlerin tamamında elektrik, tamamına yakınında mutfak ve banyo bulunurken, evlerin %38'inde tuvaletlerin ev dışında olduğu görülmüştür.

Bağcı ailelerine kaç dönüm toprağa sahip oldukları sorulduğunda; %27'si 10-49 dönüm, %21'i 100-199 dönüm ve %20'si 50-99 dönüm arası, %7'si 9 dönüm ve daha az, %5'i 300 dönüm ve üzerinde, %4'ü 200-299 dönüm arasında toprağa sahip olduklarını belirtmişlerdir. Sahip oldukları toprağın kaç dönüm olduğunu bilmeyenlerin oranı ise, %16'dır. Oranlardan da anlaşıldığı gibi, örnekleme grubumuzda küçük toprak sahipliğinin hakim olduğu görülmektedir. Bu nedenle toprağını ortakçıya verenlerin oranı oldukça düşüktür. Örnekleme grubunun %8'i 10-49 dönüm, yine %8'i 50-99 dönüm, %4'ü 200-299 dönüm, yine %4'ü 300 dönüm ve üzeri toprağını ortakçıya vermektedir. Ortakçıya toprağını vermeyenlerin oranı ise %76'dır.

Türkiye'de geleneksel yapıda egemen olan toplumsal üretim biçimi "hane tipi" tarımsal üretimdir. Bu üretim biçiminde küçük tarımsal topraklar hane halkı tarafından işlenmekte; kadın ücretsiz işçi olarak istihdam edilmektedir. Burada erkekler de ücretsiz işçi konumundadır. Fakat onların ne tür üretim yapılacağına, dışarıyla ilişkilere karar vermeleri ve pazarlamaya ilişkin görevleri üstlenmeleri ile işveren konumuna yükselmeleri ya da öyle algılanmaları söz konusudur (Aziz 2000:17).

Örnekleme grubunun sahip olduğu toprakların mülkiyeti hususunda elde edilen sonuçlar ise, toprakların mülkiyeti kendine ya da eşine ait olanların oranının yak-

laşık %58 olduğu şeklindedir. Sahip olunan mal varlığının mülkiyetinin daha çok aile büyüklerine ait olduğu geleneksel toplumdaki farklı olarak, örneklem grubunda kendine ait evi ve toprakları olanların yüksek bir orana sahip olması dikkat çekicidir.

6.1.3. Gelir Düzeyi

Bu başlık altında sahip olunan dayanıklı tüketim malları, yıllık gelir, gelir kaynakları gibi sorulardan elde edilen verilere dayanarak, örneklem grubunun sosyo-ekonomik düzeyleri değerlendirilecektir.

Dayanıklı tüketim ürünlerinden televizyona sahip olma oranı (%98) en yüksektir. Bunu sırasıyla elektrikli süpürge (%75) ve çamaşır makinesi (%65) izlemektedir. Müzik seti ve buzdolabına sahip olma oranı (%29) ise eşittir. Bağcılıkların evlerinde oldukça az bulunan dayanıklı tüketim ürünü ise bulaşık makinesidir. Yıllık gelir ile televizyon, müzik seti, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, buzdolabı ve elektrik süpürgesine sahip olma arasında ilişki bulunmamıştır.

Öte yandan yıllık gelir ile fırına ($X^2=20.99$, $Sd=4$, $P=0.001$) ve mikro dalga fırına ($X^2=11.62$, $Sd=4$, $P=0.020$) sahip olma arasında ilişki bulunmuştur. Yıllık gelir düzeyi arttıkça, fırın ve mikro dalga fırına sahip olma oranı artmaktadır. Örneklemin %66'sının evinde fırın, %9'unun evinde ise mikro dalga fırın bulunmaktadır. Mikro dalga fırına sahip olma oranının daha az olması, mikro dalga fırının lüks dayanıklı tüketim ürünlerine girmesiyle açıklanabilir.

Genel olarak bakıldığında örneklemin %89'u telefona, %32'si cep telefonuna, %11'i DVD'ye, %6'sı videoya, %5'i VCD'ye ve %4'ü bilgisayara sahiptir. Yıllık gelir ile video, DVD ve bilgisayara sahip olma arasında ilişki bulunmadığı, ancak VCD ($X^2= 11.59$, $Sd= 4$, $P= 0.021$) ve cep telefonuna ($X^2= 17.35$, $Sd= 4$, $P=0.002$) sahip olma arasında ilişki bulunduğu görülmektedir.

Temel uğraş (bağcılık) dışında gelir kaynaklarının olup olmadığı sorusuna cevap veren 102 bağcının %67'si temel uğraşı dışında gelir kaynağı olmadığını, %26'sı maaşlı ya da ücretli bir işte çalıştığını, %4'ü ticaretten, gayri menkulden gelir elde ettiğini ve %3'ü ise emekli olduğunu ifade etmiştir. Elde edilen oranlar, bağcılı ailelerin büyük bir kısmının temel uğraşı dışında gelir kaynaklarının olmadığını göstermekte, bu da modern toplumlardakinin aksine köylerde endüstri, ticaret ve hizmetler gibi ikincil ve üçüncül etkinliklerin gelişmediğine, köylerin ekonomik yapısının geleneksel nitelik taşıdığına işaret etmektedir. Geleneksel toplumların ekonomik yapısının temel nitelikleri arasında, geçimin büyük oranda çiftçilikten sağlanması ve ailenin toprak mülkiyetine dayanan bir birim olması gelmektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta, maaşlı ya da ücretli bir işte çalışanların oranının %26 ol-

masının kendi kendine yeterli köy yapısında çok zor rastlanacak yüksek bir düzeye sahip olmasıdır.

“Örnekleme aile üyelerinden çalışabilecek durumda olup da işsiz olanlar var mı?” sorusu sorulduğunda, cevap veren 106 kişinin; %71’i hayır, %29’u ise evet cevabını vermiştir. İşsiz olanların aradıkları işler ise şu şekilde sıralanmaktadır: niteliksiz işçilik (%57), nitelikli işçilik (%26), memurluk veya serbest meslek sahipliği (%17). Tarım dışı alandan gelir elde etmeyi amaçlayan %29’luk bir oranının karşımıza çıkması “geçiş halinde toplum tipi”ne işaret etmektedir ki, bu durum araştırma köylerinin ekonomik yapısında dönüşümlere yol açacak önemli bir gelişmedir.

6.1.4. Tüketim

Ailelere kazandıkları parayı nasıl harcadıkları sorulduğunda örneklem grubunun yarısından fazlası (%74) kazandığı parayı evin ihtiyaçlarını karşılamak için, %19’u çocuklarının eğitimi için harcadığını, %4’ü tasarruf yaptığını, %2’si yatırım yaptığını, %1’i ise aile ve akrabalarına yardım ettiğini belirtmiştir. Oranlara baktığımızda ailelerin kazandıkları paranın çoğunu evin ihtiyaçlarının giderilmesi için kullandıkları, örnekleminin sadece beşte birinin ise çocuklarının eğitime para harcadığı görülmekte, tasarruf ya da yatırım yapma oranlarının ise oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ailelerin gelir düzeyleri ve satın alma güçlerinin düşük olması ve yatırım ya da tasarruf yapacak kadar yüksek gelire sahip olmamaları ile açıklanabilir. Tasarruf yaptıklarını belirten 39 kişinin %36’sı tasarruflarını gayrimenkul olarak, %28’i ise tarım aleti olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

6.1.5. Borç Alınan Yer

İhtiyaç duyulduğunda nerelerden borç alındığına bakıldığında, örneklem grubunun %44’ü akrabalarından, %19’u akraba ve komşulardan, %18’i komşulardan, %11’i banka ve diğer kredi kurumlarından, %3’ü iş arkadaşlarından, yine %3’ü esnaf ve tüccardan borç almakta iken, %2’si ise hiç kimseden borç almamaktadır. Daha çok geleneksel usullerin geçerli olduğu araştırmamız kapsamındaki köylerde bankadan borç aldığı belirtenlerin oranının %11 olması, modernleşme doğrultusunda bir eğilimin varlığını göstermektedir. Burada eğitim düzeyi ($X^2= 50.37$, $Sd= 10$, $P= 0.011$) ve yıllık gelir düzeyi ($X^2= 40.49$, $Sd= 24$, $P= 0.019$) ile borç alınan yer arasında ilişki saptanmıştır.

Kısaca araştırma köyleri ekonomi kurumu açısından değerlendirildiğinde; örneklem grubunun evlerinin anne-babalarına değil de kendilerine ait olması, tarımsal araç-gerece sahip olma oranının yüksek olması, satış amaçlı tahıl ve üzüm üretimi yapılması açısından modern; oturlan evin nitelikleri, tüketim için sebze üretiminin yaygın olması, yiyecek maddelerinin evde üretimi, işgücünün aile içinden karşılan-

ması ve işsizlerin aradıkları iş türü açısından geleneksel özelliklere uygun oldukları görülmektedir. Ayrıca dayanıklı tüketim mallarından bir kısmına sahip olup, bir kısmına sahip olunmaması, toprakların mülkiyeti kendisi ve eşi üzerinde olanlar ile aile büyükleri üzerinde olanların oranının birbirine yakın olması, ücretli ve maaşlı işte çalışanların olması ise gelenekselden moderne doğru bir geçişin olduğuna işaret etmektedir ki, bu da kuramsal çerçevede ele alındığı üzere araştırma köylerinin “geçiş tipi toplum” özelliği taşıdığını göstermektedir.

6.1.6. Tarımsal Faaliyetler

Ekonomide modernlik kriterleri arasında olan; üretilen ürünlerin tüketim amaçlı mı, yoksa satış için mi üretildiği ve tüketilen ürünlerin satın alınıp alınmadığı ile tarımda makineleşme ve işgücü temini konusunda elde edilen sonuçlar ise şöyledir: Araştırma köylerinin tamamında tahıl üretimi yaygındır ve tahıl ürünlerinin neredeyse tamamına yakını satılmaktadır. Üzüm üretiminin de yoğun olduğu köylerde, üzüm de tahıl ürünleri gibi satış amaçlı üretilmektedir. Bu husus, Türkiye'de kırsal topluluklarda pazar için üretim yapılmasına geçiş ve bunun ana formu olarak paranın kullanılmasına (Kıray 1998: 96) benzemektedir. Araştırma köylerinde yapılan sebze üretimi, tahıl ve üzüm üretiminden farklı olarak, daha çok tüketim amaçlı üretilmektedir. Tüketilen ürünlerin nereden edinildiği konusunda elde edilen sonuçlar ise yiyecek maddelerinin büyük bir kısmının evde üretildiği şeklindedir. Yani kırsal kesimde piyasaya çıkmamış ve bu nedenle aile emeği ile gerçekleştirilen, fakat ev işi olarak nitelendirilen işler (Boran 1992: 114, Özbay 1984:47, Kıray 1998: 51-52) araştırma köylerinde de görülmektedir. Salça, tarhana, reçel, peynir gibi yiyecek maddelerinin büyük kısmı ailede kadınlar tarafından üretilmekte ve bunlar kadınların ev işleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Örneklem grubunun yetiştirdiği üzümü nereye sattıklarının dağılımına bakıldığında, üreticilerin %12'si üzümü tüccara, %44'ü fabrikaya satarken, %17'si pazarda satmakta %27'si ise kimseye satmamakta ve kendi ihtiyaçları için tüketmektedir. Görüldüğü üzere üzümün en fazla satıldığı yer fabrikadır. Bunun yanında ailelerin %73'ünün ürettiği üzümü satması, üzüm üreticiliğinin ticari amaçla yapıldığını göstermektedir ki, bu da bağıcılıkta modernleşmenin bir göstergesidir.

Araştırma köylerinde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerde, köylülerin büyük kısmının makineli tarıma geçtikleri görülmüştür. Örneklem grubunun sahip olduğu tarımsal araç-gereçlerin niteliği de bunun bir göstergesidir.

Kalecik merkeze ve araştırma köyelerine ilk girişten itibaren etraftaki traktör sayısının çokluğu dikkat çekmiştir. Köylüler traktörü tarımsal faaliyetler dışında ulaşım aracı olarak da kullanmaktadırlar. Köylülerin büyük bir kısmı traktöre, yarıdan fazlası ise tahıl mibzeri ve patöze sahiptirler.

Öte yandan örneklem grubunun tarımsal faaliyetlerde gerekli olan insan gücünü nereden karşıladıkları da önemli bir ekonomik göstergedir. Toprağı işlerken işgücünü nereden temin ettikleri sorulduğunda, örneklem grubunun %63'ü işgücünü aile bireylerinden, %36'sı ücretli işçilerden, %1'i ise hem aile bireyleri, hem de işçilerden temin ettiklerini belirtmişlerdir. Elde edilen oranlar, araştırma köylerinde aile içi tarımın yapıldığını göstermektedir.

7. Muhtarlaraya Uygulanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formlarının Değerlendirilmesi

Görüştiğimiz muhtarların tamamı, görev yaptıkları köyde doğduklarını ve uzun yıllardan beri muhtarlık yaptıklarını belirtmişlerdir. Muhtarlar, köylerin toprak yapısını “kıraç arazi” olarak tanımlamışlardır. Tamamında elektrik ve telefon bulunan köyler, içme ve sulama suyu açısından değerlendirildiğinde; dört köyde içme suyu sıkıntısı yaşanmazken; altı köyde içme suyu sıkıntısı yaşandığı görülmektedir. Araştırma köylerinde içme suyundan kaynaklanan bulaşıcı hastalıklara rastlanmamaktadır. Öte yandan iki köyde sulama suyunun bulunmadığı, dört köyde ihtiyacı karşılamadığı, kalan dört köyde ise yeterli miktarda olduğu görülmüştür.

Akkuzulu'da sulama kooperatifi, Alibeyli ve Gökçeören'de tarımsal kalkınma kooperatifi, Çandır'da fonksiyonel durumda olmayan, yalnızca kömür satışı yapan üretim, pazarlama ve tüketim kooperatifi bulunmaktadır. Buradan hareketle örneklem grubumuzu oluşturan köylerde kooperatifçiliğin gelişmediği gözlenmektedir; bu durumun nedeni olarak köylerdeki yaşlı nüfusun yoğunluğu gösterilmektedir. Köy muhtarlarının tamamı, sulama sorununun halledilmesi, üretilen ürünlerin değerlendirilmesi ve köyün gelişmesine katkı sağlanmasında olumlu işlevleri olduğunu düşünerek köylerinde kooperatifçiliğin geliştirilmesini istemektedirler.

Örneklem grubumuzu oluşturan köylerin tamamında temel uğraş alanı olarak bağcılık başta gelirken; bunun yanında sekiz köyde tarım, beş köyde hayvancılık, üç köyde arıcılık ve iki köyde tavukçuluk yapılmaktadır.

Köylerdeki iş yerleri, dört köyde bakkal, iki köyde un değirmeni, dört köyde mandıra ve iki köydeki fırından oluşmaktadır. Köylerde kasap yoktur. Yine köylerin hiçbirinde arsa alım satımıyla ilgili emlakçılık gelişmemiştir. Köy muhtarları ihtiyaç duyulan iş yeri olarak; un değirmeni, fırın, bakkal, mandıra ve el tezgahını sıralamışlardır.

Satılar, Uyrca, Gümüşpınar ve Gökdere köylerinin muhtarları köye ait gelirlerinin olmadığını bildirmişlerdir.

Muhtarlar köylerinin en önemli sorunlarını; geçim sıkıntısı, işsizlik, topraksızlık, eğitim, sağlık, alt yapı hizmetleri (yol, su, kanalizasyon) ve kültürel hizmetlerdeki (gazete, dergi, okuma odası) yetersizlikler olarak belirtmişlerdir.

Gökçeören dışındaki köylerde fakir ve korunmaya muhtaç en az 3-4 aile bulunduğ ve bunlara çeşitli yardımlar yapıldığı öğrenilmiştir.

Gökdere dışındaki köylerden Ankara ve Kırıkkale'ye göç olurken; tarımsal faaliyet olarak sadece bağcılığın yapıldığı Gökdere köyüne 2002 yılına kadar Ankara'dan yaklaşık olarak 20 aile göç etmiştir. Köye yapılan bu göçlerde son yıllarda Kalecik Karası üretiminin önem kazanmasının etkili olduğu söylenebilir. Köylerden göç edenler kışlık yiyeceklerinin hazırlanması, bağlarla ilgilenme ve tatil amaçlı ziyaretler ile köyleriyle olan ilişkilerini sürdürmektedirler.

Köylere turizm açısından bakıldığında; Gökdere Köyü muhtarı Kalecik Karası üretiminin, Buğra Köyü muhtarı ise Osmanlı döneminden kalma bir asma köprünün turistik açıdan önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma köylerinde, Satılar Köyü'ndeki hayvan hırsızlığı dışında, suçla rastlanılmamıştır.

8. Öneriler

- Bağcılıkta mekanizasyon ve diğer kültürel uygulamaların verimli bir şekilde yapılabilmesi için; işletme büyüklükleri ve üzüm çeşitleri itibariyle bağların envanteri çıkarılmalı ve bağcılık kadastro yapılmalıdır (İnal 1985: 27-28; Çetin ve Tipi 1998: 175). Bağlarda dikim ve söküm bir ekonomik plan ve programa bağlanmalıdır.
- Kalecik'teki bağcılık faaliyeti genellikle aile işletmeciliği niteliği taşıyan geleneksel bir üretim faaliyetidir. Bağcılığın ekonomik değerinin yükseltilmesinde etkili olacak modern telli terbiye usullerinin araştırmamız kapsamındaki köylerde henüz tamamen yaygınlaşmamış olması verimlilik artışını engellemektedir. Aile işletmelerinin üretimden pazarlama aşamasına kadar düzenli bir şekilde bilgilendirilmesi ve eğitilmesi ile hem bağ bölgelerinde verim artacak, hem de üretici ailelerin ekonomik standartlarında yükselme sağlanabilecektir.
- Yörede yetiştirilen diğer tarımsal ürünlerin yanında bağcılığın ekonomik değeri ve yeri, hangi bağ bölgelerinde hangi tip üzüm (sofralık, şaraplık, kurutmalık, vb.) yetiştirileceği tespit edilmelidir. Bir başka deyişle, üzüm çeşitlerinin üretimi gelişigüzel değil, iç ve dış pazarın isteklerine uygun olarak yapılmalıdır. Ayrıca üreticiler, şaraplık değeri yüksek olan üzüm çeşitlerine yönlendirilmelidir. Bu noktada üreticileri belli ürünleri üretmeye yönlentecek bir fiyat politikasının uygulanması da, kaliteli üzüm üretiminin artmasını sağlayacaktır.

- Bağcılıkla ilgili olarak karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de, onca alımı için yeterli maddi koşullara sahip olmamadır. Bu nedenle, köylülere onca üretimi ile ilgili eğitim verilerek, oncaların Manisa ve Tekirdaę'dan getirilmesi yerine, oncaları köylülerin üretmesi sağlanmalı ve böylece üretim maliyetleri azaltılmalıdır.
- Yaşlanan bağlar yenilenmeli ve bu konuda üreticiye yeterli girdi ve kredi gibi fiyat dışı destekleme araçları sağlanmalıdır. Üreticiye özellikle yatırım desteğinin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada, Ziraat Bankası'nın çiftçilere ekonomik kriz öncesi verdiği tarım kredisinin yeniden verilmeye başlanmasına ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması önem kazanmaktadır.
- Üzüm üreticilerinin şarap kültürü konusunda bilinçlendirilmesi ve onlara bu konuda toplumsal destek ve eğitim verilmesi gerekmektedir.
- Köylülerin bir dönem için en önemli problemi olan, Kalecik'teki bağlarda yaklaşık 20 yıl önce görülen ve neredeyse bütün bağları kaplayan *filoksera* hastalığı hala bazı bağlarda sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle filoksera gibi bağ virüsleri ve diğer hastalıklarla mücadele için köylülere eğitim verilmeli ve zirai mücadelede yararlanılacak ilaçların temininde yardımcı olunmalıdır.
- Kalecik köylerinde kooperatifçilik geliştirilmelidir.
- Köylerde meslek ve yetenek kursları açılmalıdır.
- Bölgede yaşayan ve üniversiteye gitmek isteyen gençlerin yörelerinde sürdürülen bağcılık ve tarımsal faaliyetlerde verimin artırılmasına katkıda bulunmaları amacıyla, Kalecik'te bulunan Ziraat Meslek Yüksek Okulu'na yönlendirilmesi yerinde olacaktır. Böylece hem gençler kendi memleketlerinde kısa zamanda eğitimlerini tamamlayacaklar ve mezun olduktan sonra iş arama sıkıntısı yaşamayarak ailelerinin sahip oldukları topraklarda mesleklerini yapacaklar, hem de köylerden kentlere olan göçte azalmalar olacaktır. Bu durumun yaratacağı bir başka olumlu sonuç da; ziraat eğitimi almış gençler sayesinde bölgede tarımsal faaliyetlere yönelik önemli gelişmelerin sağlanacak olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Aziz, A. (2000), *Kırsal Alanda Kadının İstihdama Katılımı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Bahar E. ve diğerleri. (1998), "Bağ Alanlarındaki Azalma Nedenleri ve Başlıca Bağcılık Sorunları; Tekirdaę Merkez İlçe Örneği", *IV. BAĞCILIK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ*, Yalova: Emek Ofset Matbaa.

- Barron, H. (1971), "Mixed Harvest- The Second Great Transformation In The Rural North (1870-1930)", *MODERNIZATION REVISITED: MARKET STRUCTURES AND COMPENENT FARMERS IN SÖDERMANLAND COUNTRY, SWEDE, DURING THE LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURIES* içinde (9-48), Cambridge: Cambridge University Press.
- Boran, B. (1992), *Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki*, Bütün Kitapları 3, Birinci Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Çetin, B. ve Tipi, T. (1998), "Türkiye Bağcılığındaki Gelişmeler", *IV. BAĞCILIK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ* içinde (171-175), Yalova: Emek Ofset Matbaa.
- Dönmezer, S. (1984), *Sosyoloji*, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- Gündüz, M. (1998), "Üretimden İhracata Türkiye Bağcılığı", *IV. BAĞCILIK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ* içinde (1-8), Yalova: Emek Ofset Matbaa.
- Huntington, S. P. (1967), *Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma*, (Çev. E. Özbudun), HED, C. 22/23.
- <http://www.hayyam.com/basin/tarimbk/kalecikkarasi.html>
- İlter, E. (1985), "Çekirdeksiz Üzüm Çeşidinde Telli Terbiye Sistemleri Üzerinde Bir Araştırma", *TÜRKİYE I. BAĞCILIK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ* içinde (75-80), Cilt:1, Ankara: T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Yayın No: 3.
- İnal, S. (1985), "Türkiye Bağcılığının Genel Durumu, Araştırmaya Konu Teşkil Eden Başlıca Sorunları ve Bu Sorunların Çözümü Yönünde Uygulanan Strateji", *TÜRKİYE I. BAĞCILIK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ* içinde (5-34), Cilt:1, Ankara: T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Yayın No: 3.
- Kıray, M. (1998), *Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kongar, E. (1995), *Toplumsal Değişme: Kuramlar, İlkeler*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Lerner, D. (1964), *The Passing of Traditional Society*, London: The Free Press of Glencoe Collier Macmillan Limited.
- Levy, M. Y. (1996), *Modernization and The Structure of Societies, Volume I*, London: Transaction Publishers.
- Oskay, Ü. (1983), *Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi-İhsaniye ve Gelik Ocaklarında Çalışan Maden İşçileri Üzerine Bir Araştırma*, İzmir: Ege Ün. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No, 25.
- Özbay, F. (1984), "Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansımaları", *TÜRKİYE'DE AİLENİN DEĞİŞİMİ TOPLUMBİLİMSEL İNCELEMELER* içinde (35-69),(Yayına Hazırlayan: Türköz Erder), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.

- Özen, S. (1991), *Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler*, İzmir: Ege Ün. Edebiyat Fakültesi.
- Sarıbay, A. Y. (1985), *Türkiye’de Modernleşme, Din ve Parti Politikası*, İstanbul: Alan Yayınları.
- Smelser, N. J. (1964), “Toward a Theory of Modernization”, *SOCIAL CHANGE*, (Ed. Amitian Etzioni and Eva Etzioni), U.S.A: Basic Books Inc.
- Şafak, A. (1984), “Tarım Ekonomisi Araştırmaları ve Eğitimi Ülkesel Projesi Kapsamında Bağcılık Konusunda Yapılan Çalışmalar”, *TÜRKİYE II. BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIK SEMPOZYUMU* içinde (170-177), Manisa: Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.
- Tütengil, C. O. (1980), *Az Gelişmenin Sosyolojisi*, İstanbul: Ülken Yayınevi.